

Література

1. Економічна енциклопедія. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua>
2. Національний суверенітет України в умовах глобалізації: Національна доповідь. — К.: Парламентське вид-во, 2011. — 112 с.
3. Рейтинг Forbes: 2000 крупнейших компаний мира — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.forbes.ru>
4. London South East. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.lse.co.uk>
5. Pang Zhongying Globalization VS. Economic Sovereignty // China Daily, 2 December 2005. — [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://www.chinadaily.com.cn/>

Стаття надійшла до редакції 04.03.2014

УДК 339.137.2

Юринець З. В., к.е.н.,
доцент кафедри менеджменту,
Львівський національний університет
імені Івана Франка,
zorynka_yur@mail.ru

АНАЛІЗ МЕТОДИК І РЕЗУЛЬТАТІВ ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК У НАПРЯМІ ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙ

Анотація. У статті проведено аналіз головних методик і результатів оцінки конкурентоспроможності національних економік крізь призму впровадження інновацій. Проведено моніторинг ситуацій, оцінювання інноваційної діяльності вітчизняних підприємств і порівняння рівня конкурентоспроможності економіки України у розрізі міжнародних рейтингів.

Ключові слова: конкурентоспроможність національної економіки, інноваційна діяльність, рівень конкурентоспроможності, міжнародні рейтинги.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Рівень конкурентоспроможності економіки держави, як і позиції на світовому ринку, безперечно перебувають у прямій залежності від інноваційного потенціалу країни. Інновації, зокрема новітні технології, постають головним засобом економічного розвитку. У розвинутих країнах процес розроблення і втілення інновацій визнано вирішальним чинником соціального й економічного розвитку, зумовлює гарантування економічної і, як наслідок, національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з проблеми. Проблеми інноваційного розвитку економіки та інноваційної діяльності перебували у полі зору багатьох українських дослідників: Ю. Бажала, А. Гальчинського, В. Геця [1], Б. Губського, Б. Кваснюка, В. Онікієнко, С. Покропивного, В. Семиноженка, Л. Федулової [4], М. Флейчука, І. Школи, А. Чухна та інші.

Метою статті є аналіз головних методик і результатів оцінки конкурентоспроможності національних економік крізь призму впровадження інновацій, проведення моніторингу ситуацій, оцінювання інноваційної діяльності та порівняння

рівня конкурентоспроможності економіки України з використанням міжнародних рейтингів.

Викладення основного матеріалу дослідження. Впродовж останніх років неабияке завдання для різних міжнародних організацій, науково-дослідних інститутів і науковців має оцінка стану розвитку національної конкурентоспроможності.

Для реалізації систематичного моніторингу національної інноваційної системи важливою умовою є включення країни в міжнародні інноваційні рейтинги. Головні переваги використання міжнародних рейтингів: важливе джерело інформації для оцінювання потенціалу і розвитку країн, отримання її сильних і слабких сторін, наголошування на конкурентних перевагах держави у регіонах для інформування інвесторів про перспективи розширення бізнесу.

Однак методології формування міжнародних рейтингів повсякчасно піддають критиці. До недоліків формування міжнародних рейтингів варто віднести: слабка кореляція між результатами рейтингів конкурентоспроможності через відмінності у методології розрахунків; методологія окремих рейтингів ґрунтується на припущенні західної соціально-економічної моделі розвитку держави, а це може спричинити суттєві спотворення результатів рейтингу для тих держав, яким притаманні несхожі структури економіки; чинник суб'єктивності, що пов'язаний із геополітичними інтересами країн, які проводять дослідження конкурентоспроможності.

Способи та методи вимірювання інноваційного розвитку країни та обчислення інтегрального показника в різних міжнародних організаціях відрізняється за комплексом входних параметрів і кількістю залежно від їх особливостей, основних цілей, завдань. Незважаючи на це, розроблені способи та методи дослідження конкурентоспроможності економіки країни здебільшого схожі між собою, оскільки їх об'єднує однотипність принципів математичних розрахунків.

У сучасній економічній літературі існує достатня кількість підходів до оцінки конкурентоспроможності національної економіки крізь призму результатів інноваційної діяльності, які проводять завдяки різноманітним кількісним і якісним підходам і методам.

До поширеної системи показників оцінки конкурентоспроможності національної економіки, що прямо або побічно зачіпають сферу інноваційного розвитку країни варто віднести: індекс глобальної конкурентоздатності (GCI) складений ВЕФ; індекс глобальної конкурентоздатності згідно версії IMD; глобальний індекс інноваційного розвитку, розроблений Boston Consulting Group; глобальний індекс інноваційного розвитку, сформований групою INSEAD; європейська шкала інновацій (EIS), започаткована Евростатом; Глобальний інноваційний коефіцієнт GIQ, запропонований агентством Bloomberg; міжнародний інноваційний індекс (International Innovation Index); композитний еко-інноваційний індекс; рейтинг патентної активності країн світу, що встановлюється Всесвітньою організацією інтелектуальної власності тощо.

Розглянемо окремі показники оцінки конкурентоспроможності національної економіки в розрізі інноваційної діяльності, особливості їх формування та значення для вітчизняної економіки.

Одним із поширених підходів до оцінки конкурентоспроможності національної економіки є індекс глобальної конкурентоздатності (GCI, Global Competitiveness Index). ВЕФ публікує власні дослідження з 2004 року. Під час формування індексу враховується думка представників бізнесу щодо стану національної економік і такі дані агрегуються завдяки анкетування керівників підприємств недержавної фо-

рми власності. Близько 30 % вказаних індикаторів відведено міжнародній статистичній інформації. Всі показники, що використовуються для розрахунку GCI об'єднують у 12 контрольних доданків, які поділені на групи: базові чинники, чинники підвищення ефективності, чинники інновацій і розвитку: «конкурентоспроможність бізнесу» й «інноваційний потенціал» [8]. У процесі обчислення індексу виділяють перехідні групи, а також кожній групі присвоюють вагові коефіцієнти і це дає змогу зважати на особливості національної економіки.

Рейтинг України в системі окремих показників оцінки конкурентоспроможності національної економіки наведено на рис. 1. Варто констатувати, що Україна за рівнем конкурентоспроможності перебуває на середніх позиціях відносно країн-лідерів у розвитку інновацій.

Індекс глобальної конкурентоздатності згідно версії ВЕФ	2012	2013
	73	84
Індекс глобальної конкурентоздатності згідно версії IMD	2012	2013
	56	49
Індекс економіки знань	2000	2012
	54	56
Глобальний індекс інноваційного розвитку розроблений BCGGroup	2004-08	2009-13
	53	61
Глобальний індекс інноваційного розвитку розроблений групою INSEAD	2012	2013
	63	71
Глобальний інноваційний коефіцієнт згідно версії Bloomberg	2011	2012
	39	42
Рейтинг патентної активності країни	2010	2012
	29	23

Рис. 1. Рейтинг України в системі показників оцінки конкурентоспроможності національної економіки*

* розроблено на основі [5-13]

Найбільш конкурентоздатними є економіки країн, що спроможні проводити комплексну економічну політику та зважати на усю сукупність чинників, які отримуються завдяки прискоренню інноваційного розвитку держави. Не менш визнаним підходом до оцінки конкурентоспроможності національної економіки є глобальний індекс інновацій (GII), що розраховується згідно методики міжнародної бізнес-школи INSEAD. Цей індекс дає змогу відобразити рейтинг країн світу, що перебувають на різних рівнях економічного поступу, за комплексом показників їх інноваційного розвитку, охоплює усі сфери інноваційної діяльності (враховується більше 100 показників) [10]. Цей індекс характеризує співвідношення витрат та ефекту розвитку інновацій у державі й обчислюють як зважену суму отриманих оцінок двох груп показників: наявні ресурси й умови для проведення інновацій (інститути; людський капітал та дослідження; інфраструктура; розвиток внутрішнього ринку; розвиток бізнесу) та досягнуті практичні результати здійснення інновацій (розвиток технологій та економіки знань; результати креативної

діяльності). Недоліком цього підходу є відсутність кінцевих показників, що безпосередньо висвітлюють ефект і віддачу від створених і втілених інновацій: кількість експортованих інноваційних технологій, обсяг інноваційної продукції тощо. Таким чином, можна зробити висновок, що цей індекс здебільшого оцінює інноваційний потенціал, інфраструктуру для розвитку інновацій, однак не самі інновації.

Групою Світового банку в рамках спеціальної програми «Знання для розвитку» розроблено методології оцінки знань для дослідження здатності країн створювати знання, поширювати інновації. Цей індикатор формують на підставі 109 структурних і кількісних статистичних показників, яких об'єднують у групи індексів: економічний та інституційний режим; освіту; інновації; інформаційні та комунікаційні технології [8]. Результатом проведених досліджень згідно методології оцінки знань є формування двох зведених індексів: індекс економіки знань та індекс знань. Ці індекси дають змогу державі провести аналіз проблемних ситуацій у їх інноваційній політиці, виміряти готовність країни у процесі переходу на модель розвитку, заснованої на знаннях та інноваціях.

Рейтинг патентної активності країн зазвичай розглядають посеред не менш важливих показників технологічного розвитку й інноваційного потенціалу країни. Як головний індикатор для встановлення рейтингу країн використовують кількість патентних заявок у державі, зокрема кількість корисних моделей, промислових зразків, торговельних марок. Ґрунтуючись на даних звіту за останні роки «Центр гуманітарних технологій» визначив рейтинг країн за кількістю поданих патентних заявок [2, с. 13]. Перше місце посідає Китай, а Україна — лише 23.

Аналіз тенденцій і постановка завдань задля перспективного розвитку світової економіки, що були репрезентовані на Світовому Економічному Форумі у Давосі (2014 р.), наведені у звіті «The Reshaping of the World: Consequences for Society, Politics and Business» і окреслюють новий контекст перебігу соціальних, політичних та економічних процесів, зокрема питань пов'язаних із еко-інноваційною діяльністю сучасності [12]. Тому сучасним і цікавим для аналізу є еко-інноваційний індекс, який демонструє рівень еко-інноваційної діяльності в досліджуваній країні у порівнянні з середнім рівнем ЄС і з країнами лідерами. Цей індекс ґрунтується на 16 індикаторах, які згруповані у п'ять компонентів: еко-інноваційні вкладення, еколого-інноваційна діяльність і результати еко-інноваційної діяльності, екологічні результати та соціально-економічні наслідки. Польща і Литва займають останні місця в цій класифікації серед країн ЄС, лідерами залишаються Фінляндія, Швеція, Данія, Люксембург, Іспанія, Австрія [6]. Україна, не будучи учасником ЄС, не володіє інформацією про еко-інноваційну діяльність власних підприємств.

За рівнем глобальної конкурентоспроможності рейтинг країн світу згідно версії IMD (P-IMD) проявляється у щорічному аналітичному огляді, який проводить Міжнародний інститут менеджменту. Цей індекс розглядає невелике число країн і їх кількість не перевищує 60. Згідно методики IMD оцінювання конкурентоспроможності національної економіки відбувається за наступними параметрами: стан економіки (83 показники), ефективність бізнесу (69 показників), ефективність уряду (77 показників), стан інфраструктури (94 показники). У табл. 1 відображено рейтинг конкурентоспроможності України і країн світу згідно розрахунків IMD.

Таблиця 1

**Рейтинг конкурентоспроможності країн світу та їх регіонів IMD
за 1997—2013 рр. [11]**

Країна	Роки									
	1997	2001	2004	2005	2006	2007	2008	2011	2012	2013
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1 група (країни з чисельністю населення більше 20 млн осіб)										
США	1	1	1	1	1	1	1	1	2	1
Японія	н/д	н/д	23	21	17	24	22	26	27	24
Німеччина	н/д	н/д	21	23	н/д	16	16	10	9	9
Великобританія	н/д	н/д	22	22	н/д	20	21	20	18	18
Канада	н/д	н/д	3	5	7	10	8	7	6	6
Російська Федерація	46	45	50	54	н/д	43	47	49	48	42
Україна	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	46	54	57	56	49
2 група (країни з чисельністю населення менше 20 млн осіб)										
Фінляндія	7	3	8	6	10	17	15	15	17	20
Сінгапур	2	2	2	3	3	2	2	3	4	5
Швейцарія	н/д	н/д	14	8	8	6	4	5	3	2
Швеція	н/д	н/д	49	48	42	9	9	4	5	4
Данія	н/д	н/д	7	7	5	5	6	12	13	12

У 2013 році Україна покращила свій показник у глобальному рейтингу, перемістившись на 49 місце із 60 можливих — між Колумбією та Угорщиною (у 2011 році Росія займала 57 місце серед 59 країн). Піднятися на кілька сходинок у рейтингу порівняно із 2008 р. Україна змогла завдяки зниженню показників окремих країн і поліпшення макроекономічних показників, однак цього ще не достатньо, щоб досягнути кращої здатності національної економіки створювати та підтримувати середовище, в якому виникає конкурентоспроможний бізнес.

Для нашої держави необхідним є не лише встановлення пріоритетів і проведення політики технологічного оновлення економіки інноваційного спрямування, але й подолання проблем і прогалин в системі політичного управління [1, с. 59; 4, с. 219]. А також вкрай важливо сформувавши і налагодити механізм управління національною інноваційною системою.

Отже, показники конкурентоспроможності України у напрямі розвитку інновацій у наведених дослідженнях можна відзначити як невисокі відносно світового масштабу, значно вище середнього серед країн з перехідною економікою, низькі порівняно із країнами ЄС. У порівнянні із країнами СНД наша держава перебуває порівняно на передових позиціях. Серед розглянутих індексів високим показником відзначається рейтинг патентної активності України. До чинників відставання варто віднести загальний рівень конкурентоздатності та інноваційного розвитку країни.

Характерну дію на економічне зростання держав, підвищення конкурентоспроможності, розвиток інноваційної діяльності та продуктивних сил, факторів виробництва мають вочевидь налагодження й організація інноваційного процесу, удосконалення та модифікація предметів і засобів праці, зокрема технологій виробництва.

Вкрай необхідним завданням для підвищення міжнародної видимості, очевидності та пошуку методів привабливості нашої вітчизни в інноваційній сфері є її активна участь у більшості міжнародних рейтингів. Конкуренція як явище, що висвітлюється у міжнародних рейтингах, дає змогу втілювати заходи для підвищення позицій і підтвердження свого високого потенціалу на міжнародній арені. Важливою умовою підвищення конкурентоспроможності є економічне зростання і зважені підходи у застосуванні заходів жорсткої економії та структурних реформ, які проводяться в Європі.

Висновки. Необхідно відзначити, що й досі на міжнародному рівні відсутній єдиний універсальний показник конкурентоспроможності чи індекс інноваційного розвитку країн. Ідеально розв'язати вказану проблему неможливо. Максимальне вирішення цього питання потребує часу і поступового усунення недоліків.

Український уряд не один рік декларує покращення конкурентоспроможності та розвиток інновацій за пріоритетними напрямками політики. На практиці ж бачимо наслідки ігнорування владою інноваційних чинників соціально-економічного поступу. Однак рейтинг нашої країни щодо показників конкурентоспроможності та інноваційного розвитку залишається все ще низьким. У ретроспективі рейтингу Україна не досягла поліпшення конкурентоспроможності. Нашій державі необхідно ще багато кроків здійснити для досягнення кращої можливості національної економіки формувати, розвивати, підтримувати конкурентоспроможне середовище, в якому працюють вітчизняні підприємства. Для наближення успіху у досягненні конкурентоспроможності національної економіки потрібне формування інноваційного світогляду суспільства, ефективне управління освітніми проектами, інноваційними проектами виробництва товарів і послуг, трансферу знань, розвиток інноваційної культури на усіх рівнях управління. Успішність нашої економіки, як і будь-якої іншої, тісно пов'язана з наявністю в країні інноваційного потенціалу й чинниками та умовами для його втілення.

Література

1. *Геец В. М.* Проблемность структурных трансформаций экономики стран с развивающимися рынками / В. М. Геец // *Економіка та прогнозування*. — 2009. — № 1. — С. 54–69.
2. Рейтинг патентной активности стран [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://gtmarket.ru/ratings/rating-countries-patents/info>
3. *Філіповська О.О.* Аналіз конкурентоспроможності західних прикордонних територій України в контексті євроінтеграційних процесів / О. О. Філіповська // *Регіональна економіка*. — 2009. — № 1. — С. 216–224.
4. *Федулова Л. І.* Україна в міжнародних рейтингових оцінках: чинник інноваційно-технологічного розвитку / Л. І. Федулова // *Актуальні проблеми економіки*. — 2009. — № 5. — С. 39–53.
5. A new ranking of the world's most innovative countries. An Economist Intelligence Unit report Sponsored by Cisco. [Електронний ресурс]. — Режим доступу http://graphics.eiu.com/PDF/Cisco_Innovation_Complete.pdf

6. Europe in transition: Paving the way to a green economy through eco-innovation' Annual Report 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу http://www.ecoinnovation.eu/images/stories/Reports/EIO_Annual_Report_2012.pdf
7. Global Innovation Quotient [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://www.bloomberg.com/slideshow/2014-01-22/30-most-innovative-countries.html#slide32>
8. KEI and KI Indexes (KAM 2012) // The World [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://info.worldbank.org/etools/kam2/KAM-page5.asp>
9. The Global Competitiveness Report 2013–2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://www.weforum.org/issues/global-competitiveness>
10. The Global Innovation Index 2013. The Local Dynamics of Innovation. INSEAD [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=gii-full-report-2013>
11. World Competitiveness Center (WCC) [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://www.imd.org/wcc/news-wcy-ranking/>
12. World Economic Forum. The Reshaping of the World: Consequences for Society, Politics and Business [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://www3.weforum.org>
13. World Intellectual Property Indicators 2012 [Електронний ресурс]. — Режим доступу <http://www.wipo.int/ipstats/en/>

Стаття надійшла до редакції 14.03.2014

УДК 339.9:334

Хапатнюковський М. М.,
аспірант кафедри міжнародної економіки
Київського національного торговельно-
економічного університету,
hapatnyukovsky@gmail.com

ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИЙ ВИМІР ГЛОБАЛЬНИХ ДИСБАЛАНСІВ

Анотація. Виявлено вплив торгових дисбалансів на посилення кризових явищ у світовій економіці. Досліджено обсяги і геопросторову структуру глобальних торгових дисбалансів. Визначено пропозиції щодо мінімізації загроз макроекономічної стабільності країн світової спільноти через наднаціональні механізми протидії асиметрії міжнародних торговельних зв'язків.

Ключові слова: глобальні дисбаланси, торговельні дисбаланси, глобалізація, макроекономічне регулювання.

Постановка проблеми. Макроекономічні проблеми, які в умовах світових рецесійних процесів торкнулися більшості країн світової спільноти, є стійкими і відтворюються на циклічній основі. Одним із чинників, що поглиблює синхронізацію кризових явищ є феномен світових дисбалансів. Зокрема це стосується дисбалансу міжнародної торгівлі, дисбалансу заощаджень, дисбаланс бюджетів. Глибокі за своїми масштабами та довгострокові за терміном формування та прояву дисбаланси в світовій торговельній та фінансовій системі здійснюють свій деструктивний вплив на стабільність розвитку економік країн. Цей вплив для багатьох учасників міжнародних торговельних зв'язків, як показує досвід сучасної світової рецесії, є настільки руйнівним, що країни поступово втрачають можливість ефективно